

תעניות דלא נשלוט ביה נורא דגיהנם שלא ישלוט בו אש הגיהנם.

כל תלתין יומי הוה בדיק נפשיה כל שלשים יום היה רבי זירא בודק את עצמו לראות אם תפילתו התקבלה ואש הגיהנם אינה שולטת בו שגר תנורא סליק ויתב בגויה הוא היה מסיק את התנור ונתיישב בתוכו ולא היה שלמא ביה נורא והאש לא שלטה בו.

יומא חד יהבו ביה רבנן עינא יום אחד נתנו בו חכמים עין הרע ואיחרכו שקיה ונתרכו שוקיו כשנכנס לתנור. וקרו ליה ומאז קראו לרבי זירא "קטין חריך שקיה" קטן [שהיה נמוך]⁽⁶¹⁾ חרוך השוקיים.

אמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב [ירמיה ט יא] "מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ".

דבר זה אמרו חכמים, ולא פירשוהו. חכמים פג-ב שאלו מדוע נחרבה ארץ ישראל בחורבן בית ראשון [כמו שנאמר "מי האיש החכם"].

אמרו נביאים, ולא פירשוהו. גם הנביאים שאלו כן [כמו שנאמר "אשר דבר פי ה' אליו"].

עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו את סיבת החורבן.

שנאמר [שם יב] "ויאמר ה': על עזבם את תורת אשר נתתי לפניכם".

תורה מזרעו ואקריהו מהשמים הקריאו לו את הפסוק "לא ימושו מפיד".

יתב ארבעים תעניתא אחרני הוא צם עוד ארבעים תעניות ואקריהו "לא ימושו מפיד ומפי זרעך".

יתב מאה תעניתא אחרני הוא צם עוד מאה תעניות אתא ואקריהו באו והקריאו לו "לא ימושו מפיד ומפי זרעך ומפי זרע זרעך".

אמר רב יוסף: מכאן ואילך לא צריכנא אינני צריך עוד להתפלל ולהתענות על הדורות הבאים, שהרי תורה מחזרת על אכסניא שלה.

רבי זירא כי סליק לארעא דישראל כשעלה מבבל לארץ ישראל יתב מאה תעניתא, דלשתכח גמרא בכלא מוניה הוא צם מאה תעניות והתפלל שישכח את התלמוד בבלי כי היכי דלא נטרדיה כדי שלא יטרד מדרך הלימוד של האמוראים בבבל שהיא שונה מזו של האמוראים בארץ ישראל שמיישבים את הדברים בלי להקשות ולתרץ זה לזה אלא מעיינים יחד ומתקנים זה את דברי זה עד שהענינים מתבררים.⁽⁶⁰⁾

יתב מאה אחרניתא הוא צם עוד מאה תעניות והתפלל דלא לשכוב רבי אלעזר בשניה שרבי אלעזר לא ימות בחייו ונפלין עילויה מילי דצבורא ויפול עליו עול עניני הציבור.

ותיב מאה אחרני הוא צם עוד מאה

ירושלמי "זעירא". ובתלמוד בבלי הבליעו העיין. מהרשא.

60. רש"י סנהדרין [כד א] ד"ה מחבלים.

61. כתוב בספר יוחסין שלכן נקרא בתלמוד

אמר רב יהודה אמר רב: שלא ברכו בתורה תחילה. העונש בא על כך שלא ברכו ברכת התורה לפני הלימוד, שגילו דעתם בכך, שהתורה אינה מתנה חשובה להם עד שיוודו

להשם עליה. (62)

אמר רב חמא: מאי דכתיב בספר משלי [יד לג] "בלב נבון תנוח הכמה ובקרב כסילים תודע".

62. הדרשה היא מ"אשר נתתי לפניהם", שהוא לכאורה מיותר. ואנו דורשים "אשר נתתי" הכוונה לברכת התורה, שנאמר בה "ונתן לנו את תורתו". "לפניהם" היינו שמברכין אותה לפני הלימוד. רש"י.

וכתב הר"ן בנדרים [פא א] ד"ה דבר בשם רבינו יונה, שהגמרא דורשת שעל כרחך "על עזבם את תורת" אינו כפשוטו, שעזבו את התורה ולא עסקו בה, שאם כן למה לא ידעו החכמים והנביאים מה היא סיבת החורבן, והרי דבר גלוי הוא. אלא, ודאי היו עוסקין בתורה תמיד, ולכן היו החכמים והנביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכים בתורה תחילה. כלומר, שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה, לפי שלא היו עוסקים בה לשמה. ומתוך כך היו מזלזלים בברכתה. והיינו "לא הלכו בה" שכתוב בסוף הפסוק, כלומר שלא עסקו בכוונתה ולשמה. ומסיים הר"ן "אלו דברי החסיד והם נאים ראויין למי שאמרם".

ובתורת חיים כתב, שהשאלה לא היתה על איזה חטא אבדה הארץ, שהרי יש הרבה פסוקים מפורשים בירמיה שישאל עבדו עבודה זרה בפרהסיא בדור החורבן, וחז"ל אמרו שבית ראשון נחרב בגלל עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. ועוד, שלא מסתבר שבגלל חטא קל שלא ברכו בתורה תחילה נאבדה הארץ. אלא, השאלה היתה, כיון שאנשי ירושלים היו גדולים בתורה, מדוע לא הצילה אותם התורה מן החטא. ועל זה באה התשובה, שלפי שלא עסקו

בתורה לשמה אלא לשם קינטור ויוהרא, לכן לא הצילה אותם מן החטא. ודבר זה יודע רק הקדוש ברוך הוא, שהוא בוחן לבות, ויודע כוונתם הרעה. ובזה שלא ברכו בתורה תחילה גילוי דעתם שלא עסקו בתורה מפני חשיבותה והנאתה אלא לשם יוהרא וקינטור, שהעושה דבר ונהנה בו, מברך תחילה להשם, על שזיכהו לכך, וכמו שאמרו חז"ל שהחיוב לברך ברכת התורה נלמד מקל וחומר: אם על חיי שעה מברכים, קל וחומר על חיי עולם. והם, כיון שלא היה להם הנאה מעצם עסק התורה, לכן לא בירכו עליה. ועוד, שבברכת התורה מתפללים על כל ישראל, שכולם יהיו "יודעי שמך ולומדי תורתך", וכיון שהם התכוונו בלימודם להתייחר ולקנטר את חבריהם, לכן לא רצו לברך ברכה זו, כדי שלא יבקשו רחמים על חבריהם להיות גדולים בתורה, לפי שאדרכה, כוונתם היתה לנצח ולקנטר את חבריהם, ולכן לא הצילה אותם התורה מן החטא.

והחתם סופר בנדרים [פא א] מבאר על פי דברי רבינו יונה שלא עסקו בתורה לשמה. שלכאורה מהו הלשון "לשמה", והיה צריך לומר שלא עסקו בתורה לשם שמים. אלא שיש תורה שהיא לשם שמים ממש אך אין כוונתו בלימוד התורה אלא כדי לידע ההלכה איך לקיים המצוה, וכיון שכל עצמו של אותו לימוד אינו אלא אמצעי לקיום המצוה לא עדיף מקיום המצוה בעצמה, שעליה אמרו חז"ל שרק "בעידנא דעסיק ביה מגנא ומצלי" [רק בשעה שעוסק במצוה יש בכחה להגן ולהציל את האדם מן החטא]. אך עיקר מצות לימוד התורה הוא

את חכמתו. (63)

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: מאי דכתיב בספר איוב [ג יח] "קטן וגדול שם הוא [ששם בעולם הבא ניכר מי חשוב ומי שפל], ועבד הפשי מאדוניו".

ותקשי, אטו לא ידעינן, וכי איננו יודעים דקטן וגדול שם הוא?

אלא, כל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה, נעשה גדול לעולם הבא.

וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעולם הזה, נעשה הפשי לעולם הבא.

"בלב נבון תנוח חכמה" — זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם. שהחכמה שוכנת בלבו בנחת, ואינו מודיע אותה למי שאינו ראוי לה.

"ובקרב כסילים תודע" — זה תלמיד חכם בן עם הארץ. שהוא ממשפחת כסילים, ומודיע לכל ומתפאר בכתרה של תורה.

אמר עולא: היינו דאמרי אינשי: אסתירא בלגניא קיש קיש קריא. כשיש רק סלע אחד בתוך הכד, הוא מתקשקש ומשמיע קול, ואם היה מלא סלעים לא היה משמיע קול. כך אותו תלמיד חכם, שהוא יחיד ממשפחתו שהוא תלמיד חכם, הרי הוא משמיע לכולם

בשאר חכמות תחילה. והאמת כתיב "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", שמול אור התורה יאירו כל שבעת החכמות שהם יהיו לה משרתים לרקחות וטבחות, כמו שכתב הרמב"ם. והגרא"מ שך זצ"ל הקשה, אם היה החטא בדבר שאפילו החכמים והנביאים לא הבחינו בו, אם כן, מה היא התביעה מאנשים רגילים שיבחינו כי הם חוטאים בכך?! ותירץ, כיון שנשמת האדם היא "חלק אלוה ממעל", הרי מה שמכיר הקב"ה במתרחש בנפש האדם, יכול ומסוגל האדם להכיר גם בעצמו! כי מה שיודע האדם על עצמו, הוא בגדר "ויאמר ה'!"

63. כך פירש רש"י. והתוס' מפרשים שלפי שאין דרך לשים כסף בכד לכן הוא מקשקש, ואם היה שם את הכסף בארנק שדרכו להיות שם, לא היה מקשקש. כך תלמיד חכם בן עם הארץ שאין הדבר רגיל שיצא מעם הארץ בן תלמיד חכם לכן הוא מודיע לכל תכמתו. תוס' ד"ה אסתירא.

מצוה בפני עצמה, להגות בה יומם ולילה ולהעמיק ולעיין בה, ולא רק בשביל לידע איך לקיים המצוה בשעה שצריך לה. וזה פירוש "לשמה", שלומד לשמה של התורה עצמה, ולא בשביל מטרה אחרת. ורק על לימוד כזה נאמר שגם בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלי. ואז, בשעת החורבן, לא עסקו בתורה בכוונה כזאת, ולכן לא בירכו בתורה תחילה, היות שהכלל הוא, שרק על מצוה שעשייתה הוא גמר מצוה מברכין עליה, ואילו על מצוה שעשייתה אינה גמר מצוה, כגון עשיית סוכה ותפילין אין מברכין עליה, וכמבואר במנחות [מב ב]. וכיון שכל כוונתם בלימוד התורה היה רק בשביל עשיית המצוה, נמצא שהלימוד כשלעצמו לא היה גמר המצוה, לכן לא בירכו על התורה. ולכן לא הגינה עליהם התורה.

ועוד מבאר באופן אחר, שהיתה התורה מבוזה בעיניהם, ועיקר התפארותם היה בדיעת שאר חכמות, ובסוף היו אומרים שגם בתורה הם בקיאים. והיינו "שלא ברכו בתורה תחילה", שלא התברכו והתפארו בתורה תחילה אלא

חייא: בהדי דידי קא מינצית, וכי אתי אתה מתווכח? והלא חס ושלום, אי משתכחא, אם תשתכח תורה מישראל, מהדרנא לה מפילפולי, אני יכול להחזיר אותה על ידי פלפול שלי!

אמר ליה רבי חייא לרבי חנינא: בהדי דידי קא מינצית? דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל. אני עושה שהתורה לא תשתכח מישראל! (65)

מאי עבידנא? כיצד אני עושה שלא תשתכח התורה מישראל?

אזלינא ושדינא כיתנא אני זורע כותנה, ונדילנא נשבי וקולע מהכותנה רשות, וציידנא טבי וצד צבאים ומאכילנא בשרייהו ליתמי, ומאכיל את בשרם ליתומים, ואריכנא מגילתא ומהעור אני מכין קלף, וכתבנא ואני כותב על הקלף חמשה חומשי תורה, חומש אחד על כל קלף. (66)

וסליקנא למתא ואני הולך למקום שאין שם

ריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן, היה נוהג לסמן את מערות הקבורה של החכמים כדי שלא ישלשו הכהנים לעבור עליהם ולהיטמאות, ונמצא שאירעה תקלה על ידי צדיקים. (64)

כי מטא למערתיה דרבי חייא, כשהגיע לסביבות המערה של רבי חייא, איעלמא מיניה, נעלמה ממנו ולא היה יכול למצוא את מקומה.

חלש דעתיה חלשה דעתו של ריש לקיש.

אמר: רבנו של עולם! וכי לא פלפלתי תורה כמותו עד שאינני ראוי למצוא את מקום קבורתו?

יצתה בת קול ואמרה לו: תורה כמותו אמנם פלפלת! אולם תורה כמותו לא ריבצת לא לימדת לאחרים. ולכן אינך ראוי למצוא את מקום קבורתו.

כי הוו מינצו רבי חנינא ורבי חייא, כשהיו מתווכחים ביניהם, אמר ליה רבי חנינא לרבי

64. כך פירש רש"י. והיעב"ץ כתב כדי שיוכלו להתפלל על קברם.

65. אילו חס ושלום היתה התורה משתכח ודאי עדיף רבי חנינא שהיה מחזירה בפלפולו. אבל מעלתו של רבי חייא שהוא עשה בפועל שלא תשתכח תורה מישראל לעומת רבי חנינא שהוא רק בכח. ויותר משובח דבר שהוא בפועל מדבר שהוא רק בכח. מהרש"א.

66. שהכל נעשה לשם שמים מתחילה ועד סוף בלי שיתוף כוונה אחרת. ואילו היה קונה את העור, היה בו מצד המוכר שיתוף כוונת ריוח.

מהרש"א.

ובכן יהוידע כתב שרבי חייא נתכוין לרמוז בזה סדר דרך הלימוד שלא יאמר אדם למה לי לטרוח לקרא מקרא והלא אין הדין מפורש במקרא אלא אלמד תורה שבעל פי בלבד. וגם בתורה שבעל פה יאמר למה אטרח ללמוד גמרא כדי לידע טעמי הדברים השנויים במשנה טוב לי שאלמד המשנה בלבד שהיא הלכה פסוקה בקצרה. לכן עשה רבי חייא הכל מתחילת הדבר ומקורו לרמוז שצריך ללמוד מקור הדבר וטעמו שעל ידי כן יוכל לדמות מילתא למילתא ולהבין דבר מתוך דבר ויתחדשו הלכות מרובות שלא נתפרשו במשנה.

מלמדי תינוקות, ומקרינא חמשה ינוקי ומלמד חמשה תינוקות בחמשה חומשי, לכל תינוק חומש אחר, ומתנינא שיתא ינוקי ומלמד בעל פה (67) לששה תינוקות שיתא ששה סדרי משנה, לכל תינוק סדר אחר.

ואמרנא להו, ואני אומר להם: עד דהדרנא ואתינא עד שאשוב אליכם אקרו אהדדי בינתיים לימדו זה את זה כל אחד את חומשו ואתנו אהדדי לימדו זה את זה כל אחד את סדר המשנה שלו. (68)

ועבדי לה וכך אני עושה לתורה דלא תרתבח מישראל!

היינו דאמר רבי: כמה גדולי מעשי חייא!

אמר ליה רבי ישמעאל ברבי יוסי לרבי: וכי מעשיו של רבי חייא גדולים אפילו ממעשי מר, מהמעשים שלך?

אמר ליה רבי: אין!

שוב שאלו: אפילו ממעשי אבא רבי יוסי?

אמר ליה רבי: חס ושלום! לא תהא כזאת בישראל! לא יאמר דבר כזה בישראל, כלומר שלא אומר דבר כזה לעולם שמעשי רבי חייא גדולים ממעשי אביך.

אמר רבי זירא: אמש נראה לי בחלום רבי יוסי ברבי חנינא.

אמרתי לו: אצל מי אתה תקוע עם מי אתה יושב בישיבה של מעלה?

אמר לי: אצל רבי יוחנן.

אמרתי לו: ורבי יוחנן, אצל מי תקוע?

אמר לי: אצל רבי ינאי.

אמרתי לו: ורבי ינאי אצל מי?

אמר לי: אצל רבי חנינא.

אמרתי לו: ורבי חנינא אצל מי?

אמר לי: אצל רבי חייא.

אמרתי לו: ורבי יוחנן אצל רבי חייא לא וכי רבי יוחנן איננו ראוי לשבת עם רבי חייא?

אמר לי: באתר דזקוקין דנורא ובעורין ???דאשא, במקום של זקוקין ולפידין של אש, מאן מעייל בר נפחא לתמן? כיצד יכול רבי יוחנן שנקרא "בר נפחא", (69) ליכנס לשם?

אמר רב חביבא: אישתעי סיפר לי רב חביבא בר סורמקי: חזי לי ההוא מרבנן, ראיתי תלמיד חכם אחד דהוה שכיה אליה גביה, שאליהו הנביא היה מצוי אצלו, דלצפרא הוה שפירן עיניה, בבקר היו עיניו יפות, ולאורתא דמיין כדמיקלין בנורא, ולערב היו עיניו דומות כאילו נשרפו באש.

אמרתי ליה, שאלתי אותו: מאי האי, מדוע עיניך נראות כך?

67. העליונה בתורה, ועל ידי זה לא תשתכח תורה מישראל. מהרש"א.

67. כי התורה שבעל פה עדיין לא נכתבה בימיהם. מהרש"א חיות.

69. משום שאביו היה נפח. ויש אומרים שכך

68. שכל אחד נעשה לומד ומלמד שהוא המעלה

חביבא בר סורמקי: לא מצאי לאוקמא אנפשאי לא יכולתי להתאפק אסתכלי בה והסתכלתי על רבי חייא. (71)

אתו תרי בוטיטי דנורא הופיעו שני ניצוצות של אש, ומחיהו להווא גברא והכו אותי, ופמינהו לעיניה וסימאו את עיני.

למחר אזלי אשתטחי אמערתא למחרת השתטחתי על קברו של רבי חייא אמינא ואמרתי: מתנייתא דמר מתנינא אני שונה תמיד תוספתא שסידר אדוני [שרבי חייא היה מסדר התוספתא] ובזכות זה אני מתפלל שארפא בעיני. (72)

ואתסאי ונתקבלה תפילתי ונרפאתי. (73)

אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי אליהו הנביא היה רגיל לבא לשיבתו של רבי. יומא חד ריש ירחא הוה יום אחד בראש חודש הוה נגה ליה ולא אתא איחר אליהו

ואמר לי: דאמרי ליה משום שאמרתי לאליהו: אחוי הראה לי את רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע כשהם נכנסים לשיבה של מעלה.

אמר לי אליהו: בכולהו מצית לאסתכלי בהו ווכל להסתכל על כל החכמים שם לבר מגוהרקי מלבד בקתדרא דרבי חייא, דלא תסתכל ביה שאין לך רשות להסתכל עליו.

מאי סימניהו ומה הסימן של הקתדרא של רבי חייא?

בכולהו אזלי מלאכי כי סלקי ונחתי. כל החכמים מלווים אותם מלאכים בכניסתם וביציאתם לשיבה של מעלה, לבר מגוהרקא דרבי חייא, דמנפשיה סליק ונחית. מלבד רבי חייא, שהוא נכנס ויוצא לבד לשיבה של מעלה. (70)

והמשיך אותו תלמיד חכם וסיפר לרב

71. משמע מזה שהסתכלות הוא יותר מראיה וכמו שכתב המגן אברהם [רכה כ] לגבי איסור הסתכלות בפני אדם רשע. שהרי היה צריך לראות את רבי חייא כדי לדעת את הסימן שנתן לו שהוא עולה לבד ובכל זאת היה אסור לו להסתכל בו. מעיני החכמה.

72. שעל ידי זה המת דר בשתי עולמות כמו שאמרו ביבמות [צו ב] "אגורה באהלך עולמים" וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתיו דובבות בקבר. מהרש"א.

73. ובכל זאת נשאר רושם בעיניו. ולכן ראה רבי

היה כיניו על שם יופיו [בלשון "סגי נהור"] רש"י סנהדרין [צו א] ד"ה טבא.

70. שמרוב חשיבותו הולכת עמו השכינה עצמה ולא על ידי שליח. וכבודו יתברך "לא יראני האדם וחי". ומשום זה נסתמאו עיניו שכל מי שאינו חס על כבו קונו ומסתכל בכבוד השכינה עיניו כהות, כמו שאמרו "המסתכל בקשת עיניו כהות" לפי שהקשת הוא דמות המוקש לו יתברך. וכן אמרו "המסתכל בכהנים בשעה שעולין לדוכן עיניו כהות" משום שהשכינה שורה על ידיהם. תורת חיים.

ובכן יהודיע כתב שזכה לזה משום שהיו מעשיו שלמים שלא קנה קלף מוכן וכדומה אלא עשה הכל לבד בלי סיוע אחרים לכן לא הצטרך לסיוע המלאכים כשאר הצדיקים.

הנביא להגיע לשיבה.

אמר ליה רבי לאלוהו: מאי טעמא נגה ליה למר מדוע איחרת היום לבא?

אמר ליה אליהו: אדאוקימנא לאברהם כי הייתי עסוק להקים את אברהם אבינו ומשינא ידיה ומצלי ורחצתי את ידיו (74) והוא התפלל ומגנינא ליה ולאחר מכן השכבתי אותו בחזרה. (75) וכן עשיתי ליצחק,

וכן עשיתי ליעקב, ולכן איחרתי. (76) אמר לו רבי: ולוקמינהו בהדי הדדי מדוע הקמת אותם זה אחר זה ולא ביחד?

אמר לו אליהו: פברי כי יראתי שמא תקפי ברחמי ירבו בתפילה ומייתי ליה למשיח בלא זמניה ויביאו את המשיח לפני זמנו. (77) לכן אין לי רשות להעמיד אותם יחד. (78)

אמר ליה רבי: וכי יש דוגמתן של האבות

חביבא שהן חרוכות.

או שהסיפור של ההשתתחות על קברו של רבי חייא היה לאחר מכן. תוס' ד"ה ואתסי [בעמוד הבא].

74. שהצדיקים במיתתם קרויים חיים, והמיתה אינה אלא כשינה כמו שנאמר "לישני עפר". ולכן רחץ את ידיו כדן הקם משנתו. מהרש"א.

75. הטעם שהיה צריך להשכיב אותם משום שבעשה שמעמידם נעשה להם תחייה ממש. וכשמשיב אותם נעשה להם כעין מיתה לכן היה צריך לעשות להם קבורה חדשה. בן יהודע.

76. הקשה בתוס' הרא"ש: הרי כל יום היה עושה כך, ולמה איחר רק היום?

ובתורת חיים כתב שלא היה מקים את האבות להתפלל אלא בשבת וראש חדש בלבד שהוא זמן קבלת פני שכינה ותפילה כמו שכתוב "והיה מידי חדש בחדשו ומידי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'". וכן כתוב "מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת" משמע שהדרך להקביל פני רבו בשבת וראש חדש. ומה שלא שאל את אליהו על שבת משום שבשבת לא היה יכול אליהו לבא ממקומו שהוא חונה שם למתיבתא דרבי דקיימא לן יש תחומין למעלה מעשרה ואסור לו לצאת בשבת מתוך לתחום.

ובמעניי החכמה הוסיף שלכאורה למה איחר רק בראש חדש זה, ודוחק לומר שזה ראש חדש הראשון שנגלה אליהו במתיבתא דרבי. אלא שבכל ראש חדש היה אליהו מקדים להקים את האבות טרם בואו למתיבתא של רבי. ואז אירע שהעדים שראו את הלבנה איחרו, ומאחר שהיו מקדשין את החדש על פי הראיה לא חל ראש חדש עד שהגיעו העדים, ולכן איחר אליהו להקים את האבות ונתאחר למתיבתא של רבי.

77. כי בראש חדש אשר הלבנה מתחדשת בו הוא רמז למלכות ישראל המתחדשת לעתיד לבא, וכמו שנאמר בכרכת הלבנה "שהם עתידים להתחדש כמותה". והוא יום מוכן להתפלל על דבר זה. ולכן היו יכולים ביום זה להביא את המשיח. מהרש"א.

78. לקמן [קיד ב] נאמר שרבה בר אבוב פגש את אליהו בבית הקברות ושאל אותו האם מר אינו כהן ואין נכנסת לבית הקברות. ומה שלא שאל אותו רבי כן איך נכנס למערת המכפלה. יש לומר שהנה הגמרא בעירובין [מג א] מסתפקת אם יש תחומין למעלה מעשרה, ודנה להוכיח מזה שאליהו בא מן השמים לבשר בשבת על הגאולה. והקשו מדוע לא הוכיחה הגמרא מזה שאליהו הנביא מגיע לברית אפילו בשבת. ותירצו שאיסור תחומין הוא רק כשבא בגופו אבל כשרוחו לבד באה אין איסור תחומין.

בעולם הזה שתהא תפילתן נשמעת?

אמר ליה אליהו: איכא אכן ישנם רבי חייא ובניו.

גזר רבי תעניתא פעם אחת גזר רבי תענית על עצירת גשמים אחתינהו והוריד לפני התיבה כשליחי ציבור לרבי חייא ובניו. (79)

אמר רבי חייא "משיב הרוח" בחזרת הש"ץ בשמונה עשרה ונשבה זיקא ומיד נשבה הרוח.

אמר: "מוריד הגשם", ואתא מיטרא מיד ירדו גשמים.

כי מטא למימר כשהגיע לסוף הברכה לומר "מחיה המתים" (80) רגש עלמא הזדעזע העולם, (81) שעדיין לא הגיע הזמן של תחיית המתים. (82)

אמרי ברקיעא שאלו בשמים: מאן גלי רזיא בעלמא מי גילה את הסוד בעולם שכב גדול כחם של רבי חייא ובניו בתפילה?

אמרי השיבו: אליהו!

ברוך הוא את התורה לישראל יצאה נשמתן בדיבור ראשון והחיה אותם בגשם. ולכן העיקר הוא "מחיה המתים" האחרון לאחר שהזכירו גשם.

ועוד שמשיב הרוח ומוריד הגשם הוא עיקר תפילת הרוח והגשם אבל תחיית המתים עיקרה בתימת הברכה. תוס' ד"ה כי ורמב"ן.

והריטב"א תירץ ש"מחיה המתים" הראשון הוא בעולם הזה דהיינו אנשים שהגיעו לשערי מות אבל תחיית המתים העתידה היא של סוף הברכה שבאה על ידי הטל.

ובבן יהוידע מתרץ שבמחיה מתים הראשון אמר רק השליח ציבור שהוא רבי חייא לבדו, אך כשהגיע לסוף הברכה היו צריכים גם בניו לענות אמן וכאילו אומרים שלשתם יחד. לכן נזדעזע אז העולם.

81. אפשר שזהו תחילת התחיה כמו שמצינו במתים שהחיה יחזקאל "ויהי קול כהנבאי והנה רעש ותקרבו עצמות עצם אל עצמו". מהרש"א.

82. הקשה הרמב"ן: וכי לא התפללו רבי חייא ובניו תפילת שמונה עשרה בכל יום ולמה רק היום נזדעזע העולם?

ותירץ שתפילת היחיד על הציבור שאני

וכשהוא בא לברית אינו מלוכש בגוף. וגם כאן יש לומר שלא נכנס למערת המכפלה כשהוא מלוכש בגוף. ושם אצל רבעה בר אבוה הוא נכנס בגופו. "הערות".

79. כמבואר במדרש שבתענית ציבור יורדין לפני התיבה שלשה כמו שנאמר "וידי משה כבדים ואהרן וחזר תמכו בידי". תוס' ד"ה אוקמינהו [בעמוד הבא].

והקשו על התוס' שהרי בלאו הכי היו צריכים שלשה כמו אברהם יצחק יעקב שכך אמר אליהו שרבי חייא ובניו הם כדוגמתם?

ותירץ בעיון יעקב שעל כרחק היה בכח שנים מן האבות לבד להביא את המשיח שאם היו צריכים את שלשתם למה לא הקים אליהו שנים מהם בבת אחת. ולכן הוצרכו תוס' לטעם של המדרש.

80. אף על גב שיש "מחיה מתים" מיד בתחילת הברכה לפני משיב הרוח. מכל מקום עיקר תחיית המתים הוא רק על ידי טל. וכמו שאמרו במדרש שעתידי הקדוש ברוך הוא להוריד טל ובו מחיה את המתים וכמו שנאמר בישעיה [כו יט] "יחיו מתין נבלתי יקומו כי טל אורות תליך". וכן אמרו במסכת שבת [פח ב] כשנתן הקדוש

היה מוטיב לה בנובתא דסמני חותי כי פדיה הכניס שנואל את סם הרפואה בתוך קנה חלול ושם אותו מתחת הכר של רבי כדי שיבקע כח הסם את עצם הגולגולת והמוח ויגיע עד העינים.

ואיתסי התרפא רבי.

היה קא מצטער רבי לממכיה טרח רבי והשתדל להסמיך את שמואל בסמיכת חכמים שיקראוהו "רבי" משום שהיה חכם גדול ולא הוה מסתייעא מילתא ולא הצליח בכך שתמיד היו עיכובים שונים או שהחכמים לא התאספו.

אמר ליה שמואל לרבי: לא לצטער מר אל תצטער על כך. לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון, כי אני ראיתי את ספרו של אדם הראשון שהראה לו הקדוש ברוך הוא "דור דור וסופריו דור דור ודורשיו דור דור ופרנסיו". וכתביב ביה וכתוב שם עלי "שמואל ירחינאה חכים יתקרי", יקראוהו א-19 "חכם". "ורבי לא יתקרי", לא יהיה "סמוך"

אתיהו לאליהו הביאו את אליהו מחיהו שתין פולסי דנורא הלקוהו ששים חבטות של אש. (83)

אתא בא אליהו אידמי להו כדובא דנורא והתחזה להם כדוב של אש (84) על בנייהו ונכנס ביניהם באמצע התפילה וטרדינהו ושיבש להם את סדר התפילה.

שמואל ירחינאה הוא שמואל חבירו של רב שהיה בקי בסוד העיבור של החדשים (85) אסייה דרבי הוה היה רופא של רבי. הלש רבי בעיניה חלה רבי בעיניו.

אמר ליה שמואל לרבי: אימלי לך סמא האם אשים לך רפואה בתוך נעין?

אמר ליה רבי: לא יכילנא אינני יכול מחמת הכאב.

אמר ליה שמואל: אשטר לך משטר אולי אשים לך משחה על גבי העין?

אמר ליה רבי: לא יכילנא גם זה אינני יכול.

שתפילתו מקובלת יותר.

83. הטעם, כשם שמלקות שלמטה הוא ל"ט, שלש פעמים י"ג שהוא מנין השנים שנעשה בר עונשין בבית דין של מטה, כך מלקות שלמעלה הוא ששים, שלש פעמים עשרים כמנין השנים שנעשה בר עונשין בבית דין של מעלה. מהרש"א.

84. על שם ששר של מלכות פרס למעלה נקרא דוביא"ל כמבואר ביומא [עז א]. ובא לומר להם שעדיין לא הגיעו ימות המשיח והם עדיין משועבדים למלך פרס. מהרש"א.

ובבן יהוידע מבאר על פי הפסוק בהושע ניג

ח] "אפגשם כדוב שכול ואקרע סגור לבם" ופירש רש"י כדרך הדוב שאוחז בצפרניו בחזה וקורע עד הלב. ולכן היה זה רמז להם שהדור אינו ראוי עדיין למשיח משום שלבם אינו נכון עדיין כראוי.

85. יש בזה רמז שהחכמים שנסמכו דומים לשמש שכמו השמש יש לה אור לעצמה ואינה צריכה לקבל מכוכב אחר כך החכמים הסמוכים אינם צריכים לרבותיהם כי יש להם רשות לדון ואם טעו פטורים מלשלם. אבל החכמים שלא נסמכו דומים לירח שצריכה לקבל את האור שלה מהשמש שהיא גדולה ממנה כך החכמים הללו צריכים לחכמים הגדולים מהם הסמוכים.